

S Matom Ćosićem (25), nezaposlenim profesorom sociologije i ruskog jezika, anarhosindikalistom, aktivistom na području queer teorije i politike te feminizma, razgovaramo o njegovoj anarhosindikalističkoj praksi.

Govori: Mate Ćosić

Piše: Suzana Marjanić

Zarez, broj 277

U intervjuu za Slobodnu Dalmaciju iz 2005. naveli ste kako je za ostvarivanje slobodarskoga komunizma (anarhizma) potrebno provesti društvenu transformaciju – ne putem preuzimanja državnog aparata nego njegovim rušenjem. Pojasnite, što se događa nakon rušenja državnoga aparata? Odnosno, zamislimo da se to stvarno dogodi, ostvari u jednoj od hegemonijskih država, recimo, ah, patetično u našoj; dakle, što dalje? Kako bi reagirale EU i SAD, ti pandemoniji hegemonije?

- Mislim da je ovo jako bitno pitanje i da često kao takvo predstavlja mjesto nesporazuma. Problem nastaje kada se društvena transformacija, odnosno "revolucija", shvaća kao jednokratni akt. Ako tako mislimo o tome, sasvim opravdano možemo biti pesimistični. Međutim, anarhistička revolucija, čak i hipotetički, nije jednokratni akt nego permanentan pokret koji u svojoj borbi do te kulminacije konstantno, putem svakodnevnih borbi za prava radničke klase, studenata, očuvanja zajednice itd., oduzima državi moći, istodobno jačajući moć društva. Jednostavno, anarhistička revolucija ne dolazi niotkuda, nego razvojem i povećanjem snaga koje tu promjenu žele i sposobne su izvršiti. Društvena se transformacija stvara, kako kaže poznata anarhistička paradigma, "građenjem novog svijeta u ljušturi starog" i tu veliku ulogu igraju svakodnevne borbe koje se vode na nehijerarhijskoj, direktno demokratskoj osnovi i putem sredstava direktne akcije – zahtijevanjem naših prava, odnosno reformi, odozdo. Ono što bismo mogli shvatiti kao revoluciju bila bi kulminacija tog sukoba između društva s jedne strane te države i kapitala s druge.

Oblici takvog društva bi, prema mojem mišljenju, bili mnogostruki, dok bi samo društvo počivalo na određenim principima, odnosno na netoleranciji spram svih oblika nelegitimnih autoriteta, ekonomske eksploatacije i raznih vrsta socijalnog isključivanja. Ne postoji nacrt kakvo bi to društvo bilo i to zato jer bi sami sudionici tokom svih svojih borbi i iskustva koja se u njima rađaju, definirali njezin sadržaj. Svatko tko maše preciznim planom u stvari je prije demagog nego ozbiljan politički aktivist. Budućnost se jednostavno ne može predvidjeti, ona se treba

početi stvarati sada i ovdje jer borba za bolje sutra počinje borbom za bolje danas.

Oko toga da će oni koji profitiraju (u ekonomskom ali i svakom drugom smislu) od ovakvog društva pokušati dati sve od sebe kako bi spriječili nastanak drugačijeg društva ne treba imati iluzije. To su, između ostaloga, puno puta i pokazali. Na to treba računati.

"GOVANA" IMA I NA JEDNOJ I NA DRUGOJ STRANI: EU = BALKAN

Tada ste 2005. godine za Slobodnu Dalmaciju izjavili da su EU i Gotovina "opijum za narod" kako se ne bi razmišljalo o stvarnim problemima, kada je dug Hrvatske prešao 30 milijardi dolara. S kojim strategijama sadašnja Vlada premijerke Kosor premazuje oči naivnoj masi?

- Ako sam tada rekao da je EU opijum za narod, onda to danas mogu samo opet potpisati. Kako su u "Radničkom FAQ" naveli studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, iako je prema zadnjim istraživanjima samo 24% građana za ulazak u EU, on nam se i dalje predstavljao kao sveti cilj i čak kao "neizbježna budućnost", determinanta "razvoja" koja će se ostvariti bez obzira na mišljenje građana. No naveo bih da to nije samo odlika sadašnje Vlade nego i svih parlamentarnih stranaka, a nažalost i većine aktera tzv. "civilnog društva". I EU je danas, uz naravno sada već uspostavljenu ideologiju tranzicije (koja je postala stanje), najveći melem kojem se mažu oči javnosti. Pritom bih istaknuo dvije stvari koje meni upadaju u oči. Prva je kolonijalistički diskurs oko EU koji počiva na pretpostavljenom binarizmu civilizirane Europe "prava" i necivilizarnog Balkana "kriminala". Ne mogu pristati na taj binarizam iz jednostavnog razloga jer je on lažan. Niti je europa "civilizirana", niti je Balkan neciviliziran – "govana" ima i na jednoj i na drugoj strani. Zanimljivo je da se ustvari treba konstruirati cijelo jedno preslagivanje povijesti kako bi se taj binarizam uopće održao. Tako se o nekoj balkanskoj povijesti piše kao isključivo o povijesti krvoločnih naroda, dok se istovremeno izostavljaju svi oni emancipatorski pokreti koji su na ovim prostorima postojali (poput ustanka Matije Gupca ili antifašističkog pokreta, da spomenem samo neke), a brišu sva ona divljaštva koja je počinila civilizirana Europa. U Europi danas, kako je to istaknuo Ulrich Beck u svojoj kritici Habermasovog "europskog ljudstva", ne postoji država koja u svojoj konstituciji nije isključila neke druge (Španjolci Baskijce, Francuzi Korzikance, Italija Tiroince i Slovence itd.). Slična se politika nastavlja i danas kada EU tvrdava postaje zatvoreno mjesto za mnoge imigrante koji umiru ispred ili unutar tih zidina, nošeni, između ostalog, migracijskim bumerangom prošlih i sadašnjih

kolonijalističkih politika mnogih EU država. Činjenica je ta da nas u EU ne čeka ni med ni mlijeko, i sama je EU tvorevina koja nastaje prije svega zbog potreba kapitala i konkurencije na globalnom tržištu, koja je kao takva prožeta svim vektorima opresije koji postoje i kod nas. Logika kojom se europeizacija nameće kao imperativ, ili pak kao "proces modernizacije" (kako su neki akademici kod nas blagoslovili ovo uspostavljanje hegemonije), zastrašujuća je i totalitarna.

MASA – SCENA NOVE GENERACIJE

Ako se ne varam, MASA je začeta pod nazivom Anarhosindikalistička konfederacija (ASK), i pod navedenim ste se nazivom predstavili kao jedina službena anarhistička, određenije anarhosindikalistička grupa u Hrvatskoj na Prvom anarhističkom sajmu knjiga u Zagrebu. Kako je i zašto došlo do promjene imena?

- Moram vas ispraviti. Veza između MASA-e i ASK-a nije toliko direktna. ASK je nastao kao pokušaj tada male grupe ljudi da osnuje anarhosindikalističku konfederaciju, dakle i sam sindikat radnika i radnica. Kako je vrijeme pokazalo, to je bio glomazni plan, s velikim ambicijama i on je kao takav propao.

Međutim, nakon nekog vremena grupa ljudi iz Zadra odlučila je organizirati nacionalni anarhosindikalistički sastanak u veljači 2007. godine na kojem se osnovala MASA.

Značajno je bilo da se na tom sastanku susrela mahom nova, druga generacija anarhista. Ta je generacija utjecala i na sam sadržaj strategije djelovanja. MASA je, naime, svjesna svoje pozicije, ona za sada uistinu i jest prije svega "mreža anarhosindikalista" koja je jasno definirala svoju ulogu: Svrha anarhosindikalističkih mreža i sindikata nije u "novačenju" svakog radnika, već u zagovaranju i organiziranju masovnih sastanaka (plenuma) svih radnika uključenih u određenu borbu, kako bi ti radnici zadržali kontrolu i odlučili o smjeru djelovanja.

Anarhosindikalisti ne teže kontroliranju ovakvih sastanaka (plenuma), već na istima argumentiraju i zalažu se za anarhosindikalistička načela i ciljeve. (iz letka MASA-e).

ANARHISTIČKA PRAKSA VS. IDENTITET "ANARHIST"

Bili ste i osnivač ASK-a i njezin internacionalni tajnik. Kako ste prihvatili anarhosindikalističku teoriju i praksu?

- Ako očekujete neku priču s jasnim početkom i krajem puta, onda vas moram razočarati. Mislim da su ponajprije praksa i kontekst utjecali na to. U vrijeme kada sam počeo čitati anarhističku teoriju, anarhosindikalizam je na ovim prostorima bio u začetku, a i sama "tradicionalna" – klasna – anarhistička perspektiva, čak i na regionalnom području, nije bila jasno artikulirana. U to se vrijeme ta osnova počela stvarati u Beogradu, koja će kasnije kulminirati u osnivanju Anarhosindikalističke inicijative (ASI). Mi smo s njima dosta rano stupili u kontakt i razmjenjivali iskustva, resurse, informacije i političko prijateljstvo (da ne kažem, "drugarstvo"). To je bio taj neki formirajući kontekst mojeg anarhosindikalizma, koji ne samo da je odgovarao nekom mojem shvaćanju anarhizma nego ga je i gradilo.

Meni je anarhosindikalizam postao blizak prije svega kao strategija borbe, jer su idejno na mene utjecale mnoge anarhističke i neanarhističke teorije. Strategijski sam blizak anarhosindikalizmu jer ga jednostavno smatram najrealnijom i najozbiljnijom opcijom i zato jer smatram da je klasna borba centralna svakoj ozbiljnoj i radikalnoj društvenoj promjeni. Nadalje, ta je opcija za mene kompromis između "idealnog" i "realnog", između "reforme" i "revolucije" (da se tako izrazim). Nisam od onih anarhista koji će zbog svojih normativističkih ideala i straha da ih okaljaju završiti u političkoj neaktivnosti i pasivnosti. Identitet "anarhist" mi malo znači, sudjelovanje u praksama s anarhizmu bliskim potencijalima znači mi puno više.

JAČANJE ANARHOSINDIKALIZMA NA OVIM PROSTORIMA

Godine 2004. u svojstvu promatrača boravili ste u Granadi na kongresu Međunarodnoga udruženja radnika koji djeluje od 1922. godine i okuplja sve anarhosindikalističke organizacije iz Europe i svijeta. Što je dogovoreno na tom sastanku i jeste li u međuvremenu postali njezin član?

- Ne sjećam se što se točno dogovaralo na tom kongresu, ali taj je kongres bio značajan jer je na njemu u članstvo MUR-a primljen ASI čime se povećala i prisutnost te internacionalne na balkanskom prostoru. Kako je ASI već na sljedećem kongresu (2006. godine) preuzeo koordinaciju tajništva MUR-a, veze su se još više intenzivirale. Mislim da je njihovo prisustvo bio veliki izvor učenja i jačanja anarhosindikalističkih ideja na ovim prostorima.

Na čisto osobnoj razini prisustvo na tom kongresu za mene je bilo značajno: imao sam priliku posjetiti europsku zemlju u kojoj je anarhosindikalizam dio tradicije radničkog pokreta, imao sam priliku vidjeti generacije aktivista – od teenagera do starih baka – vidjeti da anarhizam zaista može biti dio "narodne" filozofije života. Dolazeći s prostora u kojima se anarhizam tada uglavnom definirao kroz lifestyle i ne-klasnu paradigmu, ova su iskustva bila osnažujuća.

U međuvremenu nismo postali članica te organizacije zbog već spomenutih razloga. Međutim, MASA usko surađuje s MUR-om i njezinim sekcijama, te ne sumnjam da će MASA u dogledno vrijeme postati punopravna članica te internacionale.

Obično se navodi kako u Hrvatskoj ima nekoliko anarhističkih grupacija. O kojim je grupacijama riječ te zbog čega neki teorijski usmjereni anarhisti ne žele imati člansku iskaznicu MASA-e?

- Razloge zašto netko nema iskaznicu MASA-e ne mogu komentirati jer su mi već neko vrijeme nepoznati. Ali mislim da razdjelnica nije teorijski versus praktični anarhizam. Dio anarhista u Hrvatskoj jednostavno je oduvijek bio odbijen klasnim karakterom anarhizma i oko toga su se vodile rasprave. Međutim, njihovo je odbijanje često bilo ili plod neznanja ili proglašavanja klasnog anarhizma "zastarjelom". Ironično je da se ta "zastarjelost" klase proklamirala u isto vrijeme kada su se radnička i socijalna prava sistematski uništavala a društveno vlasništvo privatiziralo, te u kontekstu u kojem je sama radnička klasa postala tabu, kao i sama povijest njezinih borbi i traganja za alternativa. Društvena arhiva iskustava i refleksija koja su nastajala u klasnim borbama je ogromna i inspirirajuća, puna emancipacijskih potencijala.

Pa ipak, kako sam i sam pratio nastanak i nestanak mnogih anarhističkih tendencija tokom ovih godina, mogu neskromno ustvrditi da je anarhosindikalizam, ili šire – klasni anarhizam tendencija koja se tokom svih ovih godina uspjela održati, utjecati na nove generacije anarhista i materijalizirati u MASA-i i Centru za anarhističke studije, kao i biti aktivan sudionik socijalnih i klasnih borbi kod nas. Smatram da su to veliki rezultati koje mnoge druge inicijative nisu postigle.

S kojim ste anarhosindikalistima iz drugih zemalja povezani? Kakva je situacija u Sloveniji što se tiče anarhosindikalističke inicijative?

- Trebam napomenuti da MASA ne surađuje isključivo s anarhosindikalističkim inicijativama nego sa svim slobodarskim inicijativama koje su nam bliske. Za sada najbližu suradnju sa sekcijama MUR-a imamo sa ZSP (Poljska), Priama Akcia (Slovačka) i ASI-jem (Srbija). Blisko surađujemo i s drugim inicijativama iz regije – FAO (Slovenija) i Anarhističkim frontom (Makedonija). Pored toga surađujemo s mnogim drugim inicijativama iz raznih zemalja: Švedske, Britanije, Italije, SAD-a, Grčke, Austrije, Njemačke, Norveške itd. U svakom slučaju, internacionalna je komunikacija važan aspekt našeg djelovanja.

U Sloveniji je postojala anarhosindikalistička inicijativa, tj. Sindikat samoorganiziranega delavstva (SiSD) koji je osnovan 2003. godine. Njihove su aktivnosti bile izdavanje časopisa Delavska solidarnost, a jedno od najvažnijih postignuća su bile organizacija prvomajskog prosvjeda i uspostava sindikata u Zasavju gdje su zajedno s radnicama organizirali proteste. Međutim, nakon nekoliko godina oni su se raspali. No pored anarhosindikata napomenuo bih i druge dvije inicijative koje su postojale u Sloveniji i u kojima su anarhisti imali veliko učešće – prva je bila Socijal anarhistična federacija (SAF), u kojoj se i osnovao SiSD, te kasnije Avtonomna tribuna (AT) pokret studenata koji je bio aktivan 2007. godine. Sve su te inicijative zamrle, ali je iz svih tih iskustava, i usudio bi se reći s novom energijom i jasnijom strategijom, ovo ljeto osnovana Federacija za anarhistično organiziranje (FAO) koja okuplja grupe iz nekoliko gradova.

STUDENTSKA DIREKTNA AKCIJA

Zbog čega većina anarhiste obično povezuje uz terorizam? Molim vas, pojasnite da anarhistička "direktna akcija" nikada nije ciljala na terorizam i nevine ljude.

- Zbog predrasuda, odnosno nepoznavanja povijesti pokreta. Ako gledamo kroz tu perspektivu, ubrzo ćemo vidjeti da je period u kojem su anarhisti posezali za individualnim nasiljem bio izrazito kratak period (od 1880.-1900. godine). Međutim čak i onda većina anarhista nije

podržavala takav oblik otpora. I sam je Kropotkin, svjedok tog perioda, izjavio kako se društveni odnosi građeni stoljećima opresije i eksploatacije ne mogu uništiti s nekoliko kilograma eksploziva. Ustvari, problem se oslobođenja, kako bi nas podsjetio Michel Foucault, ne sastoji samo u oslobađanju od države nego i u oslobađanju od formi individualnosti koje teže državi. U tome je, rekao bih, cijela kvaka kao i osnova strategije koju je većina anarhista prihvatila – građenje masovnog pokreta kroz slobodarske organizacije u kojima se ljudi, između ostaloga, uče biti subjektom slobode.

Direktna akcija, ukratko, nije impliciranje terorizma (iako ne sumnjam da je mnogi na pozicijama moći doživljavaju baš tako). Direktna akcija je prije svega svaki oblik djelovanja koji iniciraju i vode oni kojih se to djelovanje tiče; izvan logike predstavništva (da netko odlučuje umjesto nas) i lobiranja. Mislim da su i kod nas studenti tokom ove dvije blokade svojim primjerom pokazali što je to direktna akcija i koliki su njezini emancipacijski i borbeni potencijali.

Kako je izgledao prvi MASA-in izlazak u javnost? Naime, poznato je da ste u Zagrebu 12. travnja 2008., kada se održao najveći sindikalni prosvjed u Hrvatskoj posljednjih deset godina, pridružili žutim sindikatima koji su okupili oko 35 000 do 50 000 radnika. Kako ste radnike i radnice upoznali s radom Mreže kao i s anarhosindikalističkom teorijom i praksom? Izjavili ste kako je time karakter vaše akcije bio dvojak – s jakim kritičkim ali i revolucionarnim nabojem. Molim vas, pojasnite s obzirom da ipak MASA i dalje, čini mi se, nije baš tako jako vidljiva u javnosti.

- Razlozi zašto MASA nije vidljiva u javnosti su očiti. Ako samo pogledamo na koji se način uglavnom medijski prezentirala studentska metoda borbe i njezin cilj za javno financirano obrazovanje, postaje jasno koliko je uzak medijski prostor. Pa čak i ako uđeš u njega, često se puta desi kakofonija – između onih koji navodno prezentiraju i govore u ime javnosti i onih koji nastoje proširiti svoju ideju i borbu.

Tako anarhistima ulica, demonstracije, radna mjesta i fakulteti ostaju možda najvjerniji saveznici u njihovoj borbi i prezentaciji ideja, i to prije svega praksom. U tom smislu mislim da cilj anarhista ne bi trebala biti samo prezentacija njihovih ideja radnicima ili studentima jer ne bi smjeli biti prosvjetitelji i mesijanski apostoli. Oni se prije svega trebaju ili solidarizirati i aktivno participirati u tekućim socijalnim i klasnim borbama ili inicirati nove, te u tom kontekstu kao ravnopravni sudionici prezentirati svoje vizije i strategije, dijeliti svoje iskustvo i nadati se da će ostali participanti dati legitimitet i vidjet te ideje kao suvise. Mislim da je to ključno i da na taj način možemo rušiti predrasude oko anarhizma i pokazati ljudima da anarhisti nisu sumanutu ljudi s crnim kaputom i bombom pod njime, nego, kao i radnici i studenti, sasvim obični ljudi koji se bore za slobodno društvo.

AKTIVAN BOJKOT IZBORA VS. APSTINENCIJA

Jasno mi je da kao anarhosindikalist ne izlazite na izbore. Međutim, ne dajete li time ipak šansu onoj opciji koja za sebe kaže da se uzdigla poput feniksa?

- Istina je da nisam izašao na izbore, pa čak ni da učinim svoj listić "nevažecim". No moja motivacija nije bila nezainteresiranost za politiku ili to da nisam imao birati između koga. Moja je motivacija za neizlazak bila politička; nisam izašao jer ne vjerujem u predstavničku demokraciju, kao što ne pristajem na tako usko shvaćanje politike. Jednostavno, ne pristajem na takva pravila igre (da biram onoga tko će odlučivati umjesto mene o mojem životu) i nastojim graditi politiku na drugačijim modelima. U tom smislu treba praviti razliku između aktivnog bojkota izbora i apstinencije koja je izraz nezainteresiranosti. Politički se legitimitet ne gradi samo izlaskom/neizlaskom na izbore, nego i aktivnom politikom u društvenim pokretima, koji se zalažu za drmanje, remećenje, i rušenje države odozdo, istovremeno gradeći nove modele političkog odlučivanja i kulture. U tom smislu ne dajem šansu nekome ništa manje ili više od svih onih ostali koji izlaze na izbore. Mislim da kritiku državnog ustroja ne treba svoditi na kritiziranje ovog ili onog kandidata nego samog odnosa na kojem država uopće i počiva.

VEZE ANARHIZMA, SEKSUALNOSTI I FEMINIZMA

Posljednje dvije godine, što je zamjetno u vašim tekstovima, bavite se i sociologijom seksualnosti i feminizmom te promišljate veze anarhizma, seksualnosti i feminizma. Molim vas, kratko, koliko je moguće za ovu prigodu, izložite te poveznice.

- Pitanje seksualnog i rodnog "oslobođenja" za mene su s vremenom postala izrazito bitna, i to iz "osobnih" razloga, ali i zbog interesa za pitanja emancipacije. Veze anarhizma, feminizma i seksualnosti su ambivalentne jer su s jedne strane oni izrazito povezani, ali opet svaki od njih ima svoju specifičnost. Svaki od tih vektora opresije (rodnih, klasnih, seksualnih) možemo samo djelomično misliti samog za sebe, odnosno, oni se izolirano ne mogu smisleno pojmiti. Primjera za to mogli bismo navesti puno. Recimo, kapitalizam je, kao historijska formacija uvelike počivao na patrijarhatu i spolnoj podjeli rada i uloga. Ta se nejednakost naravno često opravdavala raznim ideološko-kulturnim "mitovima" i normativističkim praksama, u našem primjeru, diskursom heteroseksualne matrice, da iskoristimo izraz Judith Butler – funkcionalnosti rodova povezanih normativnom (hetero)seksualnošću. Funkcionalnošću za reprodukciju društva, pa tako i kapitala.

Pa ipak, razvijeni kapitalizam nam sve više pokazuje da kapitalizam ne treba nužno te razlike

da bi se reproducirao, već prije svega (golu) radnu snagu i potrošnju. Pored toga, kapitalizam je istovremeno bio, kako je to predvidio Marx, i rušilac svih onih jakih tradicionalnih (identitetskih) veza. Kad jednom postaneš najamni radnik ili radnica, jednostavno počneš ovisiti sam o sebi, i to ti u određenom smislu daje slobodu – da napustiš svog nasilnog muža u slučaju zlostavljanje žene, ili svoju obitelj u slučaju npr. homoseksualne osobe. Suvremeni kapitalizam tako sve više pokazuje tendencije ka atomizaciji društva, fleksibilizaciji rada i samim time pluralizaciji životnih oblika. Pa ipak, oni, a među njima i mnogi intelektualci, olako su te trendove vidjeli kao emancipacijske za žene ili "seksualne manjine" i proglasili kraj patrijarhata. Ako pogledamo globalno, žene uglavnom i dalje obavljaju sve "reproduktivne" i "uslužne" poslove, a kapitalizam se lako opet može repatrijarhalizirati – i to rušenjem socijalnih institucija i prava čime se "reproduktivne" brige koje su nekada osiguravale razne državne institucije (naravno preko leđa društva) mogu opet reprivatizirati. A privatna je sfera uvijek nekako bila i rodni "zatvor" za žene. U tom se smislu čini da kapitalizam ipak velikom djelom i danas treba izrabljivati razne razlike (a tu je uvijek lako igrati na razne mitove o Drugom) kako bi i opravdao svoju eksploataciju, i reproducirao se.

Znanje je ovih pokreta bitno, ali isto tako smatram da ovi pokreti mogu puno naučiti iz slobodarske arhive znanja, kritike autoriteta i moći i hijerarhijskih odnosa, jer su se i sami ti pokreti često puta pokazali kao isključujući.